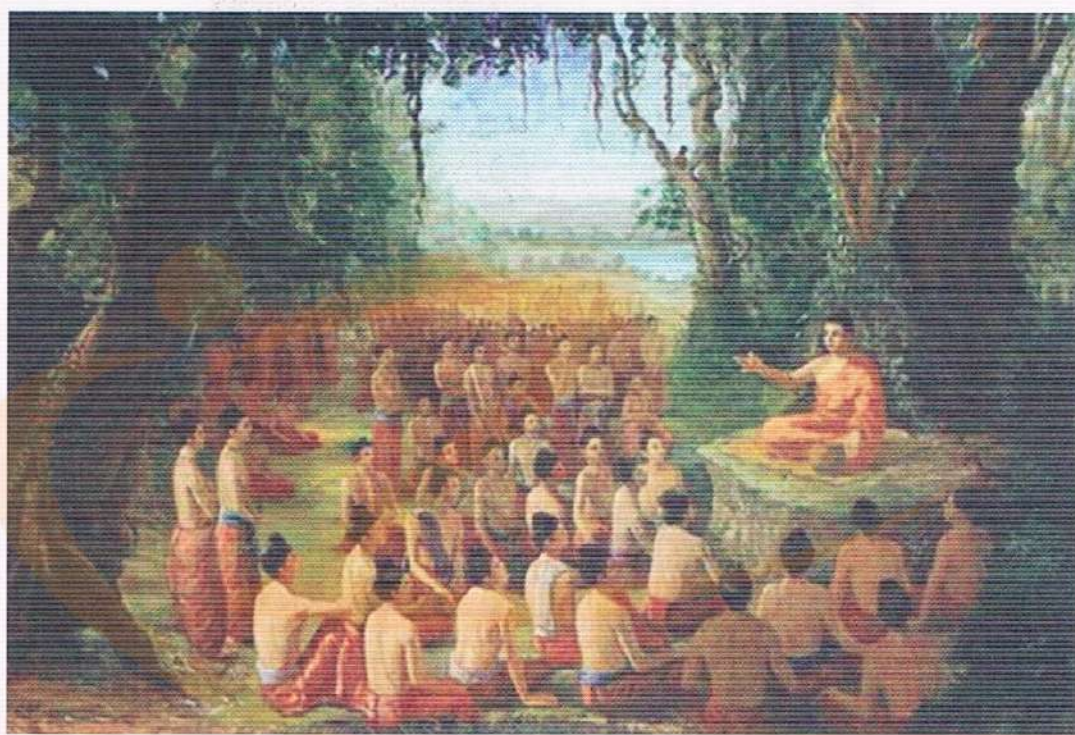

กาลามสูตร

ญาณพล โภกขุ

กาลามสูตร เป็นพระสูตรสำคัญสูตรหนึ่งในพระพุทธศาสนา ได้รับความสนใจมากเป็นพิเศษ จากนักวิชาการ และนักวิทยาศาสตร์ในยุคปัจจุบัน แท้ที่จริงในพระไตรปิฎกชื่อกาลามสูตรไม่ได้มีปรากฏอยู่ หากมีแต่ชื่อว่า เกสปุตตสูตร ทั้งนี้ก็เพราะว่า พระพุทธเจ้าทรงแสดงพระสูตรนี้แก่ชาวกาลามะ ซึ่งอยู่ในเกสปุตตนิคม เพราะฉะนั้น จึงตั้งชื่อพระสูตรนี้ตามชื่อของนิคมนี้ว่า เกสปุตตสูตร แต่คนที่อยู่ในนิคมหรือ ตำบลนี้เป็นเชื้อสายหรือมีสกุลเดียวกัน คือ สกุลกาลามะ เขาจึงเรียกประชาชนเหล่านี้ว่า กาลามชน ซึ่งมีโคตรอันเดียวกัน สกุลเดียวกัน คือ กาลามโคตร เพราะฉะนั้น เขาจึงเรียกพระสูตรนี้ว่า เกสปุตตสูตร แต่ชาวโลกทั่วไป มักจะเรียกพระสูตรนี้ว่า กาลามสูตร เพราะรู้สึกว่าจะเรียกได้ง่ายกว่า พระสูตรนี้เป็นพระสูตรที่ไม่ยาว แต่มีใจความลึกซึ้งน่าคิดประกอบด้วยเหตุผล ซึ่งผู้นับถือพระพุทธศาสนาหรือผู้ศึกษาพระพุทธศาสนาควรจะได้ศึกษาเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นการใช้เหตุผลตามหลัก วิทยาศาสตร์ สอดคล้องกับกฎทางวิทยาศาสตร์

พระสูตรนี้มีความเป็นมาโดยย่อว่า ในสมัยหนึ่งพระพุทธเจ้าได้เสด็จไปยังเกสปุตตนิคม อันเป็นที่อยู่ของพวกชาวกาลามโคตรหรือกาลามชน ชาวกาลามชนในเกสปุตตนิคมทราบข่าวมาก่อนแล้วว่า พระพุทธเจ้ามีชื่อเสียงโด่งดังอย่างไรก่อนที่พระองค์จะได้เสด็จมายังหมู่บ้านของพวกเขาก็ต่างก็พากันไปเฝ้าเป็น จำนวนมาก เพราะชื่อเสียงของพระพุทธเจ้าดังก้องไปว่า

“อติปิ โส ภควา อรหัง สัมมาสัมพุทธโธ” เป็นต้น ดังที่เราสวดสรรเสริญกันในบทสวดมนต์ ซึ่งปรากฏมากในพระสูตรต่างๆ ว่า “แม้เพราะเหตุนี้ พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์, เป็นผู้ตรัสรู้ เองโดยชอบ, เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ, เสด็จไปดีแล้ว, เป็นผู้รู้แจ้งโลก, เป็นผู้ฝึกคนที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า, เป็นผู้รู้ เป็นผู้เบิกบานเป็นผู้จำแนกธรรม เป็นต้น”

เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จไปประทับที่เกสปุตตนิคมนั้น มีประชาชนมาเฝ้ากันมากคนอื่นเดียมีเรื่อง แปลกอยู่อย่างหนึ่งคือไม่ว่าผู้นั้นจะเป็นนักบวชนับถือลัทธิใดๆ หรือว่าพวกเขาจะไม่นับถือศาสนาใดเลยก็ตามแต่พวกเขา ก็อยากจะฟังความรู้ความเข้าใจ และต้องการปัญญา

ดังนั้น พวกที่ไปเฝ้าพระพุทธเจ้าในครั้งนี้ เป็นพวกที่ไม่เชื่อบุญไม่เชื่อบาปก็มี พวกที่ไม่นับถือ พุทธศาสนา ก็มีพวกที่สงสัยอยู่ก็มี พวกที่นับถือศาสนาใดศาสนาหนึ่งอยู่แล้วก็มี เพราะฉะนั้น ประชาชนที่ไปเฝ้า พระพุทธเจ้า ในสมัยนั้นจึงมีลักษณะอาการที่ไปเฝ้าแตกต่างกัน ซึ่งอาการที่ไปเฝ้าของประชาชนเหล่านั้น มีลักษณะ ดังนี้

- บางพวกเมื่อได้ทราบเสร็จแล้วก็นั่งนิ่ง ไม่พูดจาอะไร
- บางพวกเป็นเพียงแต่แสดงความยินดีแล้วก็นั่งนิ่งอยู่
- บางพวกกล่าวชมเชยพระพุทธเจ้าแล้วก็นั่งนิ่งอยู่
- บางพวกประกาศชื่อและโคตรของตนว่า ตนเองชื่ออะไร โคตรอะไรแล้วก็นั่งนิ่งอยู่
- บางพวกก็ไม่กล่าวอะไร ไม่แสดงอาการอะไร ได้แต่นั่งเฉยๆ
- บางพวกเป็นเพียงแต่ประนมมือไหว้ แล้วก็นั่งเฉยอยู่

เพราะฉะนั้น ประชาชนที่มาเฝ้าพระพุทธเจ้านั้น ไม่ว่าเขาเหล่านั้นจะมีวรรณะใด ก็สามารถเข้าเฝ้าได้อย่างใกล้ชิด เพราะพระพุทธเจ้ามิได้ทรงถือชั้นวรรณะ ใดๆ ที่พระองค์ทรงเป็นโอรสภคิทรียะประสูติอยู่ใน วรรณะกษัตริย์ แต่พระองค์ถือว่าคนไม่ได้ประเสริฐเพราะสกุลกำเนิดแต่จะประเสริฐได้ก็เพราะการกระทำของตนเองดังนั้นจึงมีประชาชนไปเฝ้าพระองค์เป็นจำนวนมากและเข้าเฝ้าอย่างใกล้ชิด ประชาชนที่ไปเฝ้าพระพุทธเจ้านั้น ได้กราบทูลขึ้นว่า

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ในเกสปุตตนิคมนี้ มีสมณพราหมณ์คือนักบวชในศาสนาต่างๆ เดินทางเข้ามา เผยแพร่คำสอนศาสนาของตนอยู่เสมอ และสมณพราหมณ์ นักสอนศาสนาเหล่านั้นได้กล่าวยกย่อง คำสอนแห่งศาสนาของตน แต่ได้ติเตียนดูหมิ่น เหยียดหยาม คัดค้านศาสนาของคนอื่นแล้วสมณพราหมณ์นักสอนศาสนาเหล่านี้ก็จากเกสปุตตนิคมไป

ต่อมาไม่นาน ก็มีสมณพราหมณ์ นักสอนศาสนาพวกอื่นได้เข้ามายังนิคมนี้ แล้วก็กล่าวยกย่อง เชิดชูศาสนาของตนแต่ดูหมิ่น เหยียดหยาม ติเตียน คัดค้านศาสนาของคนอื่น เมื่อเป็นเช่นนี้ พวกข้าพระองค์ก็มีความสงสัย เกิดขึ้นว่าบรรดาศาสดาหรือนักสอนศาสนาเหล่านั้น ใครเป็นคนพูดจริงใครเป็นคนพูดเท็จ ใครถูกใครผิดกันแน่”

พระพุทธเจ้าทรงแสดงความเห็นใจต่อประชาชนเหล่านั้นว่า “ชาวกาลามะทั้งหลาย นำเห็นใจที่ ท่านทั้งหลาย ตกอยู่ในสภาพเช่นนี้ พวกท่านทั้งหลายควรสงสัยในเรื่องที่ควรสงสัยเพราะท่านทั้งหลายตกอยู่ในฐานะที่ต้องสงสัย ตัดสินใจไม่ได้ แต่เราเองจะบอกให้ ชาวกาลามะทั้งหลาย”

พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ)

สิ่งที่ไม่ควรเชื่อ ๑๐ ประการ

พระพุทธเจ้าแทนที่จะตรัสเหมือนกับสมณพราหมณ์เหล่าอื่นที่เคยพูดมาแล้ว พระองค์ไม่ได้ทรงสรรเสริญคำสอนของพระองค์ และก็ไม่ได้ทรงติเตียนคำสอนศาสนาของผู้อื่นแต่พระองค์กลับตรัสอีกแบบหนึ่ง การพูดแบบนี้เป็นลักษณะของวิทยาศาสตร์ปัจจุบัน คือพระองค์ได้กล่าวถึงสิ่งที่ไม่ควรเชื่อ ๑๐ ประการโดยตรัสว่า ท่านทั้งหลาย จงฟัง

มา อนุสฺสวเนน	อย่าเพิ่งเชื่อโดยฟังตามกันมา
มา ปรมุปราย	อย่าเพิ่งเชื่อโดยถือว่าเป็นของเก่าเล่าสืบๆ กันมา
มา อิตikirาย	อย่าเพิ่งเชื่อเพราะชาวเล่าลือ
มา ปิฎกสมุปทาเนน	อย่าเพิ่งเชื่อโดยอ้างคัมภีร์หรือตำรา
มา ตกุกเหตุ	อย่าเพิ่งเชื่อโดยคิดเดาเอาเอง
มา นยเหตุ	อย่าเพิ่งเชื่อโดยคิดคาดคะเนอนุมานเอา
มา อาการปริวิตกเกน	อย่าเพิ่งเชื่อโดยตรึกเอาตามอาการที่ปรากฏ
มา ทิฎฐินิหฺมมานกฺขนฺติยา	อย่าเพิ่งเชื่อเพราะเห็นว่าต้องกับความเห็นของตน
มา ภพฺพรูปตา	อย่าเพิ่งเชื่อว่ามีผู้พูดควรเชื่อได้
มา สมโณ โน ครุติ	อย่าเพิ่งเชื่อว่ามีผู้พูดนั้นเป็นครูของเรา

สรุปแล้ว พระพุทธเจ้าตรัสว่าอย่าเพิ่งเชื่อ เพราะเหตุ ๑๐ ประการนี้

ข้อความประเพณีตรงกับกฎทางวิทยาศาสตร์ เพราะนักวิทยาศาสตร์จะไม่เชื่อถ้าเขายังไม่ได้ ทดสอบหรือพิจารณาเหตุผลให้ปรากฏก่อน และข้อความเช่นนี้ไปตรงกันได้อย่างไรในข้อที่ไม่ให้เชื่อเพราะเหตุ เหล่านี้ ถ้าเช่นนั้น แล้ว เราควรจะเชื่อแบบใดเมื่อปฏิเสธไปหมดเลยทั้ง ๑๐ ข้อ และเราควรจะเชื่ออะไรได้บ้าง

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาของเหตุและผลไม่โจมตีศาสนาไม่โจมตีผู้ใด ชี้แต่เหตุและผลที่ยกขึ้นมา อธิบายเท่านั้น พระพุทธทศทั้ง ๑๐ ประการข้างต้นนั้น ท่านทั้งหลายฟังดูแล้วอาจคิดว่า ถ้าใครถือตามแบบ นี้ทั้งหมด ก็มองดูว่าน่าจะเป็นมิจฉาทิฎฐิ คือ ไม่เชื่ออะไรเลย แม้แต่ครูของตนเอง แม้แต่พระไตรปิฎกก็ไม่ให้เชื่อ พิจารณาดูแล้ว น่าจะเป็นมิจฉาทิฎฐิ แต่ก็ไม่ใช่ว่า

คำว่า “มา” อันเป็นคำบาลีในพระสูตรนี้ เป็นการปฏิเสธมีความหมาย เท่ากับ No หรือ นะ คือ อย่า แต่โบราณจารย์กล่าวว่า ถ้าแปลว่า อย่าเชื่อ เป็นการแปลที่ค่อนข้างจะแข็งไปควรแปลว่า “อย่าเพิ่งเชื่อ” คือให้ ฟังไว้ก่อน ส่วนนี้ ได้แก่สำนวนแปลของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ) วัดเทพศิรินทราวาส นักปราชญ์รูปหนึ่งในยุครัตนโกสินทร์ แต่บางอาจารย์ให้แปลว่า “อย่าเพิ่งปลงใจเชื่อ” แต่บางท่านแปลตามศัพท์ว่า “อย่าเชื่อ” ดังนั้น การแปลในปัจจุบันนี้จึงมีอยู่ ๓ แบบคือ

๑. อย่าเชื่อ

๒. อย่าเพิ่งเชื่อ

๓. อย่าเพิ่งปลงใจเชื่อ

การแปลว่า “อย่าเชื่อ” นั้น เป็นการแปลที่ค่อนข้างจะแข็งเป็นการไม่ค่อยยอมกัน ส่วนการ แปลอีก ๒ อย่างนั้น คือ “อย่าเพิ่งเชื่อ” และ “อย่าเพิ่งปลงใจเชื่อ” นั้นก็มีความหมายเหมือนกันแต่คำว่า “อย่าเพิ่งปลงใจเชื่อ” นั้นเป็นสำนวนแปลที่ค่อนข้างยาว ดังนั้น คำว่า “อย่าเพิ่งเชื่อ” เป็นสำนวนที่สั้นกว่า จำง่ายกว่าและเข้าใจได้ดีกว่า ฉะนั้น การที่จะแปลให้ฟังง่ายและเหมาะสมก็ต้องแปลว่า “อย่าเพิ่งเชื่อ”

เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า ใครจะพูดก็พูดไปเราก็ฟังไป อย่าไปว่าหรือค้านเขา แต่อย่าเพิ่งเชื่อ ต้องพิจารณาดูก่อนว่าถูกหรือผิด เป็นประโยชน์หรือไม่เป็นประโยชน์ เป็นบุญหรือเป็นบาป เป็นไปเพื่อประโยชน์หรือไม่เป็นประโยชน์

นอกจากนั้น พระพุทธเจ้ายังได้ตรัสอีกมากในพระสูตรนี้แต่ในที่นี้จะขออธิบายความหมายของ ข้อแนะนำทั้ง ๑๐ ประการเสียก่อน เพราะเป็นส่วนที่มีความสำคัญมากของพระสูตรนี้ และได้รับการแปลออกเป็น ภาษาต่างๆ หลายภาษา เพราะเขาถือว่าเป็นกฎทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งไม่คาดคิดเลยว่าจะมีกล่าวไว้ในครั้งสมัยเมื่อ ประมาณ ๒,๖๐๐ ปีมาแล้ว ที่ใช้ความคิดแบบอิสระอย่างนี้ เป็นความคิดที่มีเหตุผล ๑๐ ประการ คือ

๑. อย่าเพิ่งเชื่อโดยฟังตามกันมา บางคนเมื่อฟังตามกันมาก็เกิดความเชื่อ เมื่อคนนั้นว่าอย่างนั้น คนนี้ว่าอย่างนี้ ก็เชื่อตามกันไป โดยบอกว่า “เขาวา” ปัจจุบันนี้การเชื่อตามเขาวานี้ ถ้าไปเป็นพยานในศาลจะไม่ใช่ที่ยอมรับ เพราะการที่ “เขาวา” นั้น มันไม่แน่ว่าฟังตามกันมาก็เชื่อตามกันมา ฉะนั้นสุภาษิตปักษีได้จึงมีอยู่บทหนึ่งว่า

“กาเข็ดปาก คนวากาเจ็ดปาก ปากคนมากกว่าปากกาเป็นไหนๆ”

กิจกรรมปฏิบัติธรรมวัดสวนโมกข์

สุภาษิตนี้หมายความว่า ชายคนหนึ่งเห็นกากินเนื้อแล้วเช็ดปากที่กึ่งไม้ ก็มาเล่าให้เพื่อนฟังว่า “ฉันเห็นกาเช็ดปาก” เพื่อนคนนั้นฟังไม่ชัด กลายเป็นว่า “ฉันเห็นกาเจ็ดปาก” ก็ไปเล่าต่อว่า คนโน้นเล่าให้ฟัง เมื่อวันก่อนว่าเขาเห็นกาเจ็ดปาก ก็เล่าต่อกันมาเรื่อยๆ ว่า กามีเจ็ดปาก นี่เป็นการเชื่อตามคำเขาว่า ซึ่งบางคนก็ฟัง มาไม่ชัดเพราะฉะนั้นก็อาจฟังผิดได้ การที่เขาว่าจึงอาจจะถูกหรือผิดได้ เช่น บัตรสนเทห์ เขาว่าอย่างนั้นอย่างนี้ แล้วก็ว่าตามที่เขาว่านั้น ซึ่งมีจริงบ้างไม่จริงบ้าง ปนกันอยู่

เพราะฉะนั้น อย่าเพิ่งเชื่อตามที่เขาวา แต่ให้ฟังไว้ก่อนชาวพุทธจะไม่ปฏิเสธการที่เขาว่า แต่จะฟังไว้ก่อน โดยยังไม่เชื่อทีเดียว บางทีก็ฟังตามกันมาตั้งแต่โบราณ เช่น สมมุติว่าฝนแล้งก็ต้องแห่หางแมวแล้วฝนจะตก เราจะเชื่อได้อย่างไรว่าแห่หางแมวแล้วฝนจะตก บ้างก็ว่าเป็นเรื่องที่เขากล่าวกันมาอย่างนี้ คือเชื่อตามเขาวา ซึ่งก็อาจจะไม่เป็นจริงตามเขาวาก็ได้ ดังนั้น เราต้องเชื่อตามเหตุผล อย่าเชื่อตามเขาวา

๒. อย่าเพิ่งเชื่อโดยคิดว่าเป็นของเก่า เล่าสืบๆ กันมา บางคนบอกว่าเป็นของเก่า เป็นความเชื่อดั้งแต่สมัยโบราณเราควรเชื่อ เพราะเป็นของเก่า ถ้าไม่เชื่อ เขาก็หาว่าจะทำลายของเก่า บางคนเห็นผีฟุ้งได้ ก็บอกว่านั้นแหละวิญญาณจะลงมาเกิด อย่าไปตก เพราะเป็นความเชื่อกันมาตั้งแต่โบราณ เมื่อมีแผ่นดินไหว คนโบราณจะพูดว่าปลาอาณนท์พลิกตัว หรือเวลามีฟ้าผ่าก็บอกว่ารามสูรขว้างขวาน ฟ้าแลบก็คือนางเมขลา ล่อแก้วเข้าตารามสูร รามสูรโกรธ จึงขว้างขวานลงมาเป็นฟ้าผ่า

ความเชื่อเช่นดังกล่าวมานี้เป็นความเชื่อของคนในสมัยโบราณซึ่งไม่ได้ตั้งอยู่บนหลักของเหตุผล ดังนั้น ความเชื่อของคนโบราณนั้นไม่ใช่จะถูกหรือดีเสมอไป แต่เป็นความเชื่อปรัมปรา เราจึงไม่ควรจะเชื่อ ถ้ายังไม่แน่ใจ ถึงแม้ว่าจะเป็นเรื่องเล่าสืบต่อๆ กันมา

๓. อย่าเพิ่งเชื่อเพราะเป็นข่าวเล่าลือ หรือตื่นข่าว เรื่องข่าวนั้นมีมาก ไม่ว่าจะเป็นข่าวทันโลก ข่าวช่วงเช้า ข่าวช่วงเย็น ข่าวเชาว์ ซึ่งมีอยู่มากมาย ถ้าเราไปเชื่อตามข่าว เราก็อาจจะเป็นคนโง่ได้ เช่น บางคน อ่านข่าวจากหน้าหนังสือพิมพ์ก็คิดว่าเป็นเรื่องจริงแน่แล้ว แต่ข่าวจากหนังสือพิมพ์นั้น บางทีลงข่าวตรงกันข้าม จากข่าวจริงๆ เลยก็มี หรือมีจริงอยู่บ้างเพียงบางส่วนก็มี เราจึงควรพิจารณาให้ดีเสียก่อน เพราะข่าวบางข่าวนั้น หนังสือพิมพ์ฉบับนั้นต้องมาลงขอมากันภายหลังที่ลงข่าวผิดๆ ไปแล้วก็มี ดังนั้น ข่าวลือจึงมีมาก เช่น ลือว่าจะมีการปฏิวัติ ลือว่าจะมีการปรับคณะรัฐมนตรี ซึ่งบางทีก็จริง บางทีก็ไม่จริง หรือลือกันว่าคนเกิดวันนั้นวันนี้ จะตายในปีหน้า ต้องรับทำบุญเสีย ก็เลยพากันเอามาทำบุญกัน นี่ก็เพราะฟังเขาลือกันมา บางคนก็ลือกันแบบ กระต่ายตื่นตูมเป็นข่าวเชาว์ไม่ใช่ข่าวเราว่า เพราะฉะนั้นก็อย่าเพิ่งเชื่อ

กิจกรรมการปฏิบัติธรรม วัดศรีทวี

๔. อย่าเพิ่งเชื่อโดยอ้างคัมภีร์หรือตำรา ถ้าใครเอาตำรามาอ้างให้เราฟัง เราก็อย่าเพิ่งเชื่อ เพราะตำราก็อาจจะผิดได้บางคนอาจจะค้านว่า “ที่เราพูดถึงกาลามสูตรนี้ ไม่ใช่ตำราหรือ” จริงอยู่ เราก็อ้าง กาลามสูตร ซึ่งเป็นตำราเหมือนกัน แต่ท่านว่า อย่าเพิ่งเชื่อ เพราะอาจจะผิดได้ ดังนั้น ไม่ว่าใครจะเอาตำราอะไรก็ตามมาอ้างเราก็ต้องอย่าเพิ่งเชื่อ พระพุทธเจ้าตรัสว่าให้พิจารณาดูก่อน บางคนกล่าวยืนยันว่าตนเอง อ้างตามตำรา ซึ่งแท้จริงแล้วเขาไม่ได้อ่านตำรานั้นเลย แต่ว่าเอามาอ้างขึ้นเอง บางคนก็ต้องการ โดยการอ้างตำรา ดังมีเรื่องเล่ากันมาว่า

“อุบาสก ๒ คนเถียงกัน ระหว่างสัตว์น้ำกับสัตว์บกอย่างไหนมีมากกว่ากัน

อุบาสกคนหนึ่งบอกว่า สัตว์บกมีมากกว่า เพราะบนบกนั้นมีสัตว์นานาชนิด เช่น มีแมลงต่างๆ มีมดต่างๆ มากมาย ส่วนอีกคนหนึ่งค้านว่า สัตว์น้ำมีมากมายหลายชนิดนับไม่ถ้วน แม้แต่กุ้ง ปลา ก็นับไม่ถ้วนเสียแล้ว สัตว์น้ำต้องมากกว่าสัตว์บกแน่นอน ทั้งสองคนจึงไม่อาจตกลงกันได้

แต่ที่จริง คำว่า “นัตถิ เม สรณัง อัญญัง” นั้น ไม่ได้แปลว่า “สัตว์น้ำมากกว่าสัตว์บก” แต่แปลว่า “ที่พึ่งอย่างอื่นของข้าพเจ้าไม่มี” ผู้ยั้งคิดแปล เอาเองเพื่อให้คำพูดของตนมีหลักฐานการอ้างตำรา อย่างนี้ จึงไม่ถูกต้องถ้าใครหลงเชื่อก็อาจถูกหลอกเอาได้

นอกจากนี้ ตำราบางอย่างก็อ้างกันมาผิด พวกที่ไม่รู้ภาษาบาลี เมื่อเห็นเขาอ้างก็คิดว่าจริง เช่น นักหนังสือพิมพ์บางคนกล่าวว่า “ทุกขโต ทุกขถาณัง ให้ทุกข์แก่ท่าน ทุกข์นั้นถึงตน” ซึ่งคำกล่าวนี้นั้นเป็นบาลีที่ไม่ถูกต้อง เป็นประโยคที่ไม่มีประธาน ไม่มีกริยา เป็นบาลีที่แต่งผิด ซึ่งอาจารย์บางท่านเรียกบาลีเช่นนี้ว่า “เป็นบาลีริมโขง” แต่คนกลับคิดว่ามันเป็นคำพูดที่ดี เพราะฟังดูเข้าที่ดี นี่ก็เป็นการอ้างตำราที่ผิด ถึงแม้ว่าตำรานั้นจะเขียนถูกต้องถ้าหากว่าไม่มีเหตุผล เราก็ไม่ควรเชื่อ

ปัจจุบันนี้ มีการโฆษณาหนังสือยอดกัณฑ์พระไตรปิฎกว่า ถ้าถ้าใครสวดเป็นประจำก็จะรำรวยเป็นเศรษฐี ได้ทรัพย์สินสมบัติและจะปลอดภัย ปลอดภัยโรคต่างคนก็พากันสวดและพิมพ์แจกกันมาก ซึ่งข้าพเจ้าเองก็ไม่ทราบว่าจะทำอะไรเพื่อมีผู้นำหนังสือนี้มาถวายให้ จะเผาทิ้งก็ติดที่มีคำบาปอยู่ด้วย หนังสือนี้ได้พิมพ์ต่อเนื่องกันมาผิดๆ และไม่มีการสงฆ์รูปใดสวดยอดกัณฑ์พระไตรปิฎก นอกจากในหมู่ฆราวาสบางคนที่ไม่เข้าใจพระพุทธศาสนา ดังนั้น ใครอ้างบาปดี เราก็จงอย่าเพิ่งเชื่อต้องพิจารณาให้ดีว่ามีอะไรถูกหรือผิดบ้างเสียก่อน

๕. อย่าเพิ่งเชื่อโดยคิดเดาเอาเอง ท่านใช้คำว่า ตักกเหตุ คือ การตรึก หรือการคิด ตรรกวิทยาเป็นวิชาแสดงเรื่องความคิดเห็น อธิบายเหตุผล แต่พระพุทธเจ้าทรงกล้าค้านตรรกวิทยาได้ว่า การอ้างหาเหตุผลโดยการคาดคะเนนั้นอาจจะผิดก็ได้การอ้างหาเหตุผลนั้นไม่ว่าจะถูกไปเสียทุกอย่าง

การนึกคาดคะเนหรือการเดาเอาของคนเรานั้นผิดได้ เช่นหลักตรรกวิทยาากล่าวว่า “**ที่ใดมีควัน ที่นั่นมีไฟ**” ซึ่งก็ไม่น่าเสมอไป เตียนที่ใดมีควัน ที่นั่นอาจจะไม่มีไฟก็ได้ เช่น เขานิดสารเคมี พ่นยาฆ่าแมลง ก็มองดูว่าเป็นควันออกมา แต่หาไฟไหม้ หรือบางคนก็คิดเดาเอาเองว่าคงจะเป็นอย่างนั้น คงจะเป็นอย่างนี้ คำว่า คงจะ นั้น มันไม่แน่ เพราะฉะนั้น เราก็อย่าเพิ่งตัดสินว่าเรื่องนี้ถูกแน่นอนแล้ว คำว่า คงจะ นั้นเป็นการนึกเดาเอา

๖. อย่าเพิ่งเชื่อโดยการคิดคาดคะเนหรืออนุมานเอา ตัวอย่างเช่น เราคิดว่าเราจะแข่งรถคันหน้าพัน ถ้าเราขับเร็วกว่านี้ ซึ่งเป็นการคาดคะเนเอา บางทีเราคาดคะเนความเร็วไม่ถูก ก็อาจจะชนรถคันหน้าที่วิ่งสวนมา โครมเข้าไปเลยก็ได้ การคาดคะเนหรืออนุมานเอาอย่างนี้ ทำให้คนตายมามากแล้ว การอนุมานเอานี้มันไม่แน่ บางคนคิดว่าฝนคงจะตกแน่เพราะเห็นเมฆดำก่อตัวขึ้นมาก็เป็นการอนุมานเอาว่าฝนคงจะตก แต่บางที ลมก็อาจจะพัดเอา เมฆนี้ลอยพ้นไปเลยก็ได้ ซึ่งก็ไม่แน่เพราะอนุมานเอา ดังนั้น พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า แม้อนุมานเอาก็อย่าเพิ่งเชื่อ

๗. อย่าเพิ่งเชื่อโดยตรึกเอาตามอาการที่ปรากฏ คือเห็นอาการที่ปรากฏแล้วก็คิดว่าใช่แน่นอน เช่น เห็นคนท้องโตก็คิดว่าเขาจะมีลูก ซึ่งก็ไม่น่า บางคนแต่งตัวภูมิฐานก็คิดว่าคนนี้เป็นคนใหญ่โต ร่ำรวย ซึ่งก็ไม่น่า อีกบางทีก็เป็นขโมย แต่งตัวเรียบร้อยมหาเรา บางคนทำตัวเหมือนเป็นคนบ้านคนไ้มานั่งใกล้กู่พระ คนก็ไม่สนใจ นึกว่าเป็นคนบ้า แต่พอพระเผลอก็อขโมยของของพระไป ดังนั้น เราจะดูอาการที่ปรากฏก็ได้ บางคนปวดหัว ก็คิดว่า เป็นโรคอะไรที่หัว แต่ก็ไม่น่า สาเหตุอาจจะเป็นที่อื่นแล้วทำให้เราปวดหัวก็ได้ เช่น ท้องผูก เป็นต้นหรือเราขับรถมา ถึงสะพานซึ่งมองดูแล้วคิดว่าสะพานนี้ น่าจะมั่นคงพอจะขับข้ามไปได้ แต่ก็ไม่น่า สะพานอาจจะพังลงมาก็ได้

๘. อย่าเพิ่งเชื่อว่าจะต้องกับลัทธิของตน คือ เข้ากับความเชื่อของตน เพราะตนเชื่ออย่างนี้อยู่แล้ว เมื่อใครพูดอย่างนี้ให้ฟัง ก็ยอมรับว่าใช่และถูกต้อง ซึ่งก็ไม่แน่ว่าใช่ เพราะสิ่งที่เราเชื่อมาก่อนนั้นอาจผิดก็มี บางทีคนอื่นก็มาหลอกเรา เพราะเห็นว่าเราเชื่ออยู่ก่อนแล้ว จึงอาศัยความเชื่อของเรา เป็นเหตุมันจึงไม่แน่ว่าใช่

บางคน เมื่อมีใครมาพูดตรงกับความคิดเห็นของตนก็เชื่อแล้ว ตัวอย่างเช่น เราไม่ชอบใครอยู่สักคนหนึ่ง พอใครมาบอกเราว่าคนๆ นั้นไม่ดี ก็เชื่อว่าเป็นคนชั่วแน่ เพราะตนเองก็ไม่ชอบหน้าเขาอยู่แล้ว เรื่องอย่างนี้ก็ไม่แน่ว่าใช่ เพราะคนที่เราไม่ชอบอาจจะเป็นคนดีก็ได้ แต่ว่ามีคนอื่นมาพูดยุยงให้เราเข้าใจไปอย่างนั้น เราจึงมองผิดไปได้ หรือคนที่เชื่อเรื่องพระเจ้าสร้างโลก หรือเรื่องเครื่องรางของขลัง พอมีใครมาพูดเรื่องเหล่านี้ก็เชื่อสนิท เพราะไปตรงกับความคิดของตน เพราะฉะนั้น จงอย่าเพิ่งเชื่อ แม้ในกรณีดังกล่าวมานี้

๙. อย่าเพิ่งเชื่อว่าผู้พูดควรเชื่อถือ คือ เห็นว่าคนที่เป็นคนใหญ่คนโตนั้น พูดจาควรเชื่อถือได้ เช่น เป็นถึงชั้นเจ้า หรือตำแหน่งสูง เราก็ควรจะเชื่อคำพูดของเขา แต่มันก็ไม่แน่ แม้แต่พระสงฆ์ก็ไม่แน่ เราจึงต้องฟังดูให้ดีเสียก่อน แม้แต่คณะรัฐมนตรีเองก็ไม่แน่ อย่าเพิ่งไปเชื่อคำพูดของท่านเหล่านั้นทั้งร้อยเปอร์เซ็นต์ ไม่ได้ว่าผู้พูดมีศรัทธาตำแหน่งอย่างนี้แล้ว จะพูดเรื่องน่าเชื่อถือได้เสมอไป เราควรจะฟังหูไว้หู ฟังให้ดีเสียก่อน มิฉะนั้นแล้วจะถูกหลอกได้ง่าย

อย่าเพิ่งเชื่อในที่นี้ มิได้หมายความว่าไม่ให้เชื่อ แต่ควรจะพิจารณาดูก่อนแล้วถึงจะเชื่อ

๑๐. อย่าเพิ่งเชื่อเพราะเห็นว่าผู้พูดเป็นครูของเรา ข้อนี้แรงมาก คือ แม้แต่ครูของตนก็ไม่ให้เชื่อ ทั้งนี้เพราะครูของเราอาจจะพูดผิดหรือทำผิดได้ เพราะฉะนั้น เราจึงต้องฟังให้ดี ไม่มีศาสนาใดสอนเราไม่ให้เชื่อครูของตน แท้จริงแล้วพระพุทธเจ้ามิได้ทรงสอนว่าไม่ให้เชื่อ แต่ทรงสอนว่าอย่าเพิ่งเชื่อต้องพิจารณาดูเสียก่อนแล้วจึงค่อยเชื่อ

พระพุทธเจ้าตรัสถึงเหตุผลในข้อที่อย่าเพิ่งเชื่อดังกล่าวมาดังนี้ โดยตรัสว่า “ดูก่อนชาวกาลามะทั้งหลาย เมื่อท่านทั้งหลายรู้ได้ด้วยตนเองว่า ธรรมทั้งหลายเหล่านี้เป็นอกุศล มีโทษ ก่อความทุกข์ เดือดร้อน วิญญูชนติเตียน ถ้าประพฤติเข้าแล้วเป็นไปเพื่อความทุกข์เดือดร้อน ท่านทั้งหลายจงละทิ้งสิ่งเหล่านี้เสีย” พระองค์มิได้ตรัสว่าดีหรือไม่ดี แต่ให้พิจารณาว่าถ้าไม่ดีก็ทิ้งเสีย

พระพุทธเจ้ายังได้ตรัสต่อไปว่า “ชาวกาลามะทั้งหลายท่านจะสำคัญความข้อนี้เป็นไฉน ความโลกซึ่งเกิดขึ้นในใจของคนเราแล้ว เมื่อเกิดขึ้นแล้ว ความโลกเป็นไปเพื่อประโยชน์หรือไม่ใช่ประโยชน์”

ชาวกาลามะก็ทูลตอบว่า “ไม่เป็นเพื่อประโยชน์ พระเจ้าข้า”

“เมื่อความโลกเกิดขึ้นแล้ว ทำให้คนฆ่าสัตว์บ้าง ลักทรัพย์บ้าง ประพฤติผิดในกามบ้าง และสิ่งใดที่ไม่เป็นประโยชน์เขาจะชักนำให้ทำสิ่งนั้น ข้อนี้จริงหรือไม่จริง” พระพุทธเจ้าตรัสถามต่อ

ชาวกาลามะก็ทูลตอบว่า “จริง พระเจ้าข้า”

พระพุทธเจ้าตรัสถามอีกว่า “แต่ถ้าจริงแล้ว ท่านทั้งหลายจะสำคัญความนี้เป็นไฉน เมื่อความโลกเกิดขึ้นในใจของคนแล้ว เป็นเหตุให้เขาฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกามและชักชวนให้คนทำชั่วแล้ว ความโลกนี้เป็นไปเพื่อประโยชน์หรือไม่เป็นประโยชน์”

ชาวกาลามะทูลตอบว่า “ไม่เป็นประโยชน์ พระเจ้าข้า”

พระพุทธเจ้าตรัสถามว่า “แล้วมีโทษหรือไม่”

ชาวกาลามะทูลตอบว่า “มีโทษ พระเจ้าข้า”

พระพุทธเจ้าตรัสถามต่อว่า “วิญญูชนดิเตียนหรือสรรเสริญ”

ชาวกาลามะหุตตอบว่า “ดีเตียน พระเจ้าข้า”

พระพุทธเจ้าตรัสถามว่า “เป็นไปเพื่อความสุขหรือเป็นไปเพื่อความทุกข์”

ชาวกาลามะหุตตอบว่า “เป็นไปเพื่อความทุกข์ พระเจ้าข้า”

พระสูตรนี้มีลักษณะของการถามตอบ คือให้ผู้ที่ถูกถามคิดเอาเอง ไม่ได้ยึดเยียดความคิดให้ หรือบังคับให้ตอบ

ต่อจากนั้น พระพุทธองค์ได้ตรัสถามเกี่ยวกับความโกรธบ้างว่า “ท่านทั้งหลายจะสำคัญความข้อนี เป็นไหน คนที่ถูกความโกรธครอบงำเข้าแล้ว อาจจะมีคนก็ได้ ลักทรัพย์ก็ได้ ประพฤติผิดในกามก็ได้ สิ่งใดที่มีโทษ เขาก็ชักชวน แนะนำให้คนอื่นทำสิ่งนั้นก็ได้ ดังนั้น ความโกรธนี้ดีหรือไม่ดี”

ชาวกาลามะหุตตอบว่า “ไม่ดี พระเจ้าข้า”

พระองค์ตรัสถามว่า “แล้วคนที่ความโกรธเข้าครอบงำแล้วนั้นความโกรธเป็นกุศลหรืออกุศล”

ชาวกาลามะหุตตอบว่า “เป็นอกุศล พระเจ้าข้า”

พระองค์ตรัสถามว่า “มีโทษ หรือไม่มีโทษ”

ชาวกาลามะหุตตอบว่า “มีโทษ พระเจ้าข้า”

พระองค์ตรัสถามว่า “วิญญูชนดิเตียนหรือไม่”

ชาวกาลามะหุตตอบว่า “ดีเตียน พระเจ้าข้า”

พระองค์ตรัสถามว่า “แล้วเป็นไปเพื่อความทุกข์หรือความสุข”

ชาวกาลามะหุตตอบว่า “เป็นไปเพื่อความทุกข์ พระเจ้าข้า”

ต่อไป พระพุทธเจ้าก็ตรัสถามถึงความหลงต่อไปว่า “คนที่ถูกความหลงเข้าครอบงำนั้น ความหลง เป็นกุศล หรืออกุศล”

ชาวกาลามะหุตตอบว่า “เป็นอกุศล พระเจ้าข้า”

พระพุทธองค์ตรัสถามว่า “คนที่ถูกความหลงเข้าครอบงำนั้น ทำดีหรือทำชั่ว”

ชาวกาลามะหุตตอบว่า “ทำชั่ว พระเจ้าข้า”

พระพุทธองค์ตรัสถามว่า “วิญญูชนดิเตียนหรือไม่”

ชาวกาลามะหุตตอบว่า “ดีเตียน พระเจ้าข้า”

พระพุทธองค์ตรัสถามว่า “แล้วเขาชักนำคนอื่นไปในทางดีหรือทางชั่ว”

ชาวกาลามะหุตตอบว่า “ทางชั่ว พระเจ้าข้า”

พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า “ดูก่อน ชาวกาลามะทั้งหลาย ท่านจงอย่าเพิ่งเชื่อโดยฟังตามกันมา อย่าเพิ่งเชื่อโดยฟังตามกันมา อย่าเพิ่งเชื่อโดยฟังพูดสือๆ กันมา” จนกระทั่งถึงข้อสุดท้ายว่า “อย่าเพิ่งเชื่อเพราะว่าผู้พูด เป็นครูของเรา” ซึ่งเป็นการตรัสย้ำครั้งที่สองในเรื่องของการเชื่อ

ดังนั้นก็เกิดคำถามว่า ถ้าเราไม่เชื่อดังเหตุผลประการต่างๆ นี้แล้ว เราจะเชื่อใครได้

คำตอบก็คือให้เชื่อตัวเอง โดยการพิจารณาไตร่ตรองให้รอบคอบเสียก่อน ว่าสิ่งที่เขาพูดกันนั้นดีหรือไม่ดี ถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง

พระพุทธองค์ได้ตรัสถามชาวกาลามะต่อไปอีกว่า “ชาวกาลามะทั้งหลาย ท่านจะพิจารณาเห็นความข้อนี้เป็นไฉน ความไม่โลภนั้นดีหรือไม่ดี เป็นกุศล หรือเป็นอกุศลวิญญูชนติเตียนหรือสรรเสริญ เป็นไปเพื่อความสุขหรือความทุกข์ ผู้ที่ไม่โลภ ย่อมไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติผิดในกาม ไม่ชักนำผู้อื่นไปในทางที่เสียหาย ดังนั้น ความไม่โลภนั้นจึงเป็นกุศลหรือ อกุศล”

ชาวกาลามะทูลตอบว่า “เป็นกุศล พระเจ้าข้า”

พระพุทธเจ้าตรัสถามว่า “มีโทษหรือไม่มีโทษ”

ชาวกาลามะทูลตอบว่า “ไม่มีโทษ พระเจ้าข้า”

พระพุทธเจ้าตรัสถามว่า “วิญญูชนสรรเสริญหรือติเตียน”

ชาวกาลามะทูลตอบว่า “สรรเสริญ พระเจ้าข้า”

พระพุทธเจ้าตรัสถามว่า “เป็นไปเพื่อความสุขหรือความทุกข์”

ชาวกาลามะทูลตอบว่า “เป็นไปเพื่อความสุข พระเจ้าข้า”

พระพุทธเจ้าได้ตรัสถามต่อไปถึงความไม่โกรธ ความไม่หลง ในทำนองเดียวกันอีกว่า “คนที่ไม่โกรธ ไม่หลงนั้น จะไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติผิดในกาม ไม่ชักนำคนอื่นไปในทางที่เสีย ชักนำคนอื่นไป ในทางที่ดี ก็กรรมเหล่านี้เป็นกุศลหรืออกุศล”

ชาวกาลามะทูลตอบว่า “เป็นกุศล พระเจ้าข้า”

พระพุทธเจ้าตรัสถามว่า “มีโทษหรือไม่มีโทษ”

ชาวกาลามะทูลตอบว่า “ไม่มีโทษ พระเจ้าข้า”

พระพุทธเจ้าตรัสถามว่า “วิญญูชนสรรเสริญหรือติเตียน”

ชาวกาลามะทูลตอบว่า “สรรเสริญ พระเจ้าข้า”

พระพุทธเจ้าตรัสถามว่า “เป็นไปเพื่อความสุขหรือความทุกข์”

ชาวกาลามะทูลตอบว่า “เป็นไปเพื่อความสุข พระเจ้าข้า”

พระพุทธเจ้าจึงได้สรุปต่อไปว่า “ชาวกาลามะทั้งหลายเพราะฉะนั้น ท่านทั้งหลายจงพิจารณาด้วยตนเอง ท่านอย่าเชื่อโดยฟังตามกันมา อย่าเชื่อโดยพูดสืบๆ กันมา จนถึงข้อสุดท้ายว่า อย่าเชื่อเพราะว่าผู้พูดเป็นครูของเรา”

พระพุทธเจ้าทรงสอนให้พิจารณาว่า “สิ่งเหล่านี้ดีหรือไม่ดี ถ้าไม่ดีก็ทิ้งเสีย ถ้าดีก็ทำตาม พระองค์ไม่ได้บังคับให้เชื่อแต่ให้พิจารณาดูเอาเอง เหมือนคนที่ขายอาหาร หรือขายของโดยให้ผู้ซื้อได้เลือกซื้อหรือพิจารณาเอาเอง แล้วถามเรื่องความเห็นว่าเป็นดีหรือไม่ดี ขึ้นแก่เหตุผลให้ฟัง”

ในที่สุด พระพุทธเจ้าก็ทรงสรุปให้ฟังอีกครั้งหนึ่งว่า อย่าเชื่อโดยฟังตามกันมา อย่าเชื่อโดยนำสืบๆ กันมาแล้ว จนกระทั่งอย่าเชื่อเพราะว่าผู้พูดเป็นครูของเรา

ข้อความที่กล่าวย่ำเช่นนี้ในกาลามสูตรมีถึง ๔ ครั้ง เฉพาะ ๑๐ ข้อนี้ และในที่สุด พระพุทธเจ้าตรัสว่า

“ดูก่อนชาวกาลามะทั้งหลาย อริยสาวกในศาสนา มีเมตตาจิต ไม่โกรธ ไม่พยาบาทใคร แม้เมตตาไปทิศเบื้องหน้า เบื้องหลัง เบื้องต่ำ เบื้องสูง เบื้องขวาง ไม่มีที่สุด ไม่มีประมาณ ไม่มีเวร ไม่มีภัย การแผ่เมตตาอย่างนี้มีโทษหรือไม่มีโทษ”

